

©Sisko Salo-Chydenius, TtM kehittämiskoordinaattori, A-klinikkasäätiö 17.3.2015

Peksiev, T. 2015. "Yks ryyppy on liikaa ja tuhat liian vähän". Tutkimus ikääntyvien päihdekuntoutujien toimijuudesta ja palvelutarpeista. Pro gradu Sosiaalipolitiikka, Helsingin yliopisto

saatavilla Helsingin yliopiston sivuilla <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/153753>

Ikääntyneiden päihteidenkäytöstä on vähän tutkimusta: kyselyissä selvitetään haittoja ja tiedustellaan määriä, mutta ei osata kysyä päihteen merkityksiä ja tarkoituksia saatikka mitä hyötyä ihminen siitä hakee! Tiina Peksievin arvokas pro gradu selvittää, mitä on ikääntyvän päihdekuntoutujan toimijuus ja millaisia kokemuksia heillä on erilaisista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista päihdekäyttäjän näkökulmasta. Toimijuuden kokemus syntyy ihmisen koko elämänsä historian historiasta, mutta myös ennakkoidusta tulevaisuudesta. Se selittää menneen ja nykyisyyden vaikutuksia, kuvaa päihdeongelman merkityksiä, kehkeytymistä ja toipumista.

Tarve ikääntyvien päihdetutkimukselle on suuri, sillä vanhusten päihteiden käyttö on muuttunut siinä missä muunkin yhteiskunnan. Alkoholinkäyttö on ja tulemaan olemaan osa myös ikääntyvien ja ikääntyneiden ihmisten elämää. On myös syytä olettaa, että tämä osa tulevaisuudessa tulee suurenemaan. Meille on myös tulossa korvaushoidossa olevia ikääntyviä ja vanhuksia. Asiantuntijoiden (mm. Lintonen & Rönkä & Kotovirta & Konu 2012) mukaan on todennäköistä, että erityisesti muuntohuumeiden käyttö yleistyy vuoteen 2020 mennessä, mutta myös kokaiinin, kannabiksen ja lääkkeiden päihdekäyttö lisääntyvät eikä ikääntyminen suinkaan vähennä tätä kehitystä. Kannabiksen kotikasvatus tulee sekin laajenemaan. Koko elämänsä kattava kasvanut ja arkipäiväistynyt kohtuutta runsaampi päihteidenkäyttö on aina myös yhteiskunnallinen, erityisesti sosiaali- ja terveydenhuoltoa kuormittava ongelma.

Tutkimusaineistona on yhdeksän vuosina 1946 – 1958 syntyneiden yhdeksän miehen teemahaastattelu, jonka tavoite oli saada aikaan ymmärrys toimijuuden kokemuksesta 1. Miten toimijuus rakentuu ja määrittyy ikääntyvien päihdekuntoutujien kertomuksissa? 2. Miten ikääntyvä päihdekäyttäjä rakentaa toimijuuttaan päihdepalveluiden käyttäjänä? Ikääntyneiden pitkäaikaisten päihdeongelmien rinnalla kulkevat usein somaattiset sairaudet, joten heillä on kokemuksia myös terveydenhuollon palveluista.

Haastateltavien kuvauksissa alkoholi liittyi nuoruudessa hauskanpitoon ja sosiaaliseen kanssakäymiseen. Vaikka siitä on tullut jossain vaiheessa elämää ongelma, työ on ollut juomista hillitsevä ja rajoittava tekijä.

Työelämästä eläkkeelle siirtyminen on vaaranpaikka, joka mahdollistaa kokopäiväisen alkoholinkäytön: yksinäisyys syntyy menetetyistä ihmissuhteista, toimijuuden ja osallisuuden kaventumisesta. Terveys heikkenee ja myös sosiaaliset suhteet kärsivät. Avioero ja yksinäisyys ajavat hakemaan seuraa sieltä, mistä sitä helposti koetaan saatavan: ryppyporukoista ja juomaseurasta. Kirjoittaja kysyykin ongelmien ehkäisyn mahdollisuuksia ja varhaisen tunnistamisen keinoja: kuinka vanhusten terveyttä, osallisuutta ja merkityksellisyyden kokemusta voisi edistää, kenties yksinäisyyden ja turhautumisen aiheuttamaa päihdeongelmaa vähentää?

Toipumiseen kannustaa ylivoimaisesti vertaistuki, jota haetaan sekä AA:sta että matalan kynnyksen päivätoimintakeskuksista. Niiden lisäksi tarvitaan myös monipuolisia päihdehuollon avo- ja laitospalveluita. Haastateltavat kuvaavat toimijuuden realismia, ruumiillisuuden voimien edessä nöyrytmistä päätöksenä luopua päihteistä ja toiveita selvitä mahdollisimman itsenäisesti.

Terveystuollon palvelut näyttäytyvät osin kielteisessä. Monet ikääntyneet ovat kokeneet tullessa leimatuksi päihdeongelman vuoksi. Ihminen ja hänen terveysongelmansa peilautuvat helposti päihteidenkäytön läpi. Päihdehuollon ongelmat koskevat aikaa ja resursseja, erityisesti laitostuntouksen supistamista.

Tulevaisuuden suuri haaste on: kuinka kohdataan ihminen, jolla on/ollut päihteidenkäyttöä tai joka on korvaushoidossa? Kuinka sosiaali- ja terveydenhuolto vastaa ikääntyneiden päihde- ja mielenterveysongelmien kasvavaan palvelutarpeeseen? Mikään palvelumuoto ei yksinään auta, tarvitaan konkreettista vuoropuhelua ja sujuvaa palveluketjua. Yksilöllisesti räätälöityjen palveluiden suunnittelu, kehittäminen ja arviointi edellyttää laajaa verkostoa ja mahdollisuutta osallistua. Ikääntyneet haluavat olla mukana suunnittelussa ja kehittämisessä. Vanha ihminen on pitkään elänyt aikuinen, jolla on paljon itseään ja omaa elämäänsä koskevaa osaamista ja tietoa.